

4. Кузьмінський А.І. Післядипломна педагогічна освіта: теорія і практика: Моногр. / А.І. Кузьмінський. – Черкаси: Вид-во ЧДУ, 2002. – 288 с.
5. Кухарев Н.В. На пути к профессиональному совершенству / Николай Писильевич Кухарев. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
6. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность / Игиталий Александрович Сластенин, Людмила Степановна Подымова. – М.: Магистр, 1997. – 221 с.

УДК:378:338.43

Д.Р. Щепова, Я.В. Дерещ

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В АГРАРНОМУ ВНЗ

Здійснено опис процесу становлення професійної складової особистості майбутнього фахівця-аграрія. Розглянуто основні етапи формування професійної складової особистості.

Ключові слова: особистість, професійний, аграрний, викладач вищої школи.

Сделано описание процесса становления профессиональной составляющей личности будущего специалиста-агрария. Рассмотрены основные пути формирования профессиональной составляющей личности при подготовке специалистов аграрного сектора в вузе.

Ключевые слова: личность, профессиональный, аграрный, преподаватель высшей школы.

Description of becoming of professional making personality of future specialist-agrarian is done. The basic ways of forming of professional making personality are considered at preparation of specialists of agrarian sector in institution of higher learning.

Keywords: personality, professional, agrarian, teacher of higher school.

Реформування вищої школи налаштовує викладача на переорієнтування власної діяльності на розвиток особистості студента, зокрема, формування у нього необхідних для життя та професійної діяльності компетенцій. Лише повноцінний особистісний розвиток у студентські роки може забезпечити у подальшому реалізацію власного особистісного потенціалу та професійне і мотиваційно-смісловне зростання.

Проблема професійного розвитку фахівця, становлення його професіоналізму в контексті сучасних гуманістичних підходів успішно розробляється в психології праці, акмеології, професійній педагогіці, що знаходить своє відображення у науковому доробку С.Батишева, А.Деркача, С.Климова, Т.Кудрявцева, Ю.Поваренкова, О.Романової, В.Рибалка, В.Шадрикова та ін.

Окремі аспекти формування професіоналізму розглядаються у працях вчених-педагогів Т. Бутенко, В. Кан-Каліка, Я. Коломинського, Н. Лисенко, С. Мельничук, А. Мудрика, Г. Нагорної, Д. Петрової, В. Писаренко, І. Прокопенка, І. Синиці, Г. Тарасинко, Г. Шевченко, Т. Яковлевої Проблеми формування професійної підготовки у вищій аграрній освіті вивчали у своїх роботах такі вчені, як Т. Іщенко, І. Зайцева, Н.Комарова, П. Лузан, Н. Матяш, Г. Манхеев, В. Мішкурова, П. Олійник, В. Салієнко, М. Хоменко, Д. Щепова та ін.

Розглядаючи категорію студентства як окрему вікову групу варто зазначити, що в більшій мірі особливості протікання їхнього віку відбуваються саме в умовах навчання у ВНЗ, оскільки саме навчання в цьому етапі вікового розвитку є провідним видом діяльності і разом з тим головною соціальною ситуацією розвитку. Головним психічним новоутворенням особистості студентів є становлення їх самосвідомості. Крім того, саме в цей період відбувається становлення власного світогляду особистості, її особистісне та професійне самовизначення, а також формування головного утворення самосвідомості – «Я-концепції». А згодом в процесі професійної підготовки, відбувається формування професійної «концепції», професійного самовизначення особистості, засвоєння функціонально визначених професійних ролей, входження особистості в професійного середовища та динаміка оцінки себе як фахівця.

Час навчання у ВНЗ збігається з першим періодом зрілості і характеризується становленням особистісних властивостей. Помітно зміцнюються такі якості, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою, спостерігається посилення соціально-моральних мотивів поведінки, підвищується інтерес до моральних проблем – образу і сенсу життя, боргу і відповідальності, любові і вірності та ін. Результатом соціалізації має бути засвоєння студентом соціальних норм національно-культурних цінностей, соціально-рольових функцій в особистісній і професійній сферах, активне включення його в професійно-зорієнтоване життя [6; 31].

Професійне навчання відіграє надзвичайно важливу роль у становленні професійної складової особистості майбутнього фахівця, так як збагачує когнітивну сферу студента професійними знаннями, вміннями і навичками, розвиває професійне мислення, формує модель професійної поведінки.

За своїм статусом, перш за все, саме викладач вищої школи відіграє одну з вирішальних ролей у формуванні професійної складової особистості майбутнього фахівця, а тому повинен володіти низкою морально-комунікативних та професійних якостей: гуманістична та професійна спрямованість; високий рівень загальної і психологічної культури; чесність і ясність у взаєминах із людьми; інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреба в професійно-педагогічній взаємодії з ними; безумовне прийняття їх як особистостей та ін.

У сучасних умовах розширилися можливості зацікавленої, професійно-орієнтованої взаємодії між викладачем та студентом насамперед завдяки новим формам організації навчальної діяльності, які активно впроваджуються в аграрних ВНЗ, – індивідуальній роботі зі студентами та використанню активних методів навчання, таких як ділові ігри, тренінги, кейс-стаді, дискусії тощо. Разом з тим, перед викладачем постали і нові питання етичного характеру, наприклад, в яких випадках варто забезпечувати право студентів на вибір, в якій мірі варто відступитися від приписів та законів формального спілкування; як на практиці реалізувати принципи свідомого навчання; яка міра втручання викладача в життя студента та прийняття ним рішень є допустимою тощо.

Вирішальне значення для формування професійних настанов та вироблення професійної складової особистості майбутнього фахівця має діалогічна взаємодія викладача та студента, в основі якої – розуміння, що відбувається на умовах діалогу. Діалогічна взаємодія є багаторівневим процесом, під час якого відбувається одночасне засвоєння мотиваційно-смислової та предметно-операційної сторін професії [2]. Взаємна цікавленість один одним активізує самопізнання обох учасників навчального процесу, стимулює процеси професійного самовираження, ібагачує студента новими способами саморозвитку.

Основною умовою взаємин виступають взаємини між викладачем та студентом, які можна кваліфікувати як особистісні. Такий тип взаємин характерний для рівноправних партнерів по спілкуванню, які довіряють і позитивно ставляться один до одного. При цьому викладач приймає студента як цікаву інформативну особистість, орієнтується на його неповторну індивідуальність, створює умови для його саморозвитку, а студент вбачає у викладачеві старшого друга, порадника, авторитетну особу. У таких умовах між учасниками взаємодії виникає контакт, під час якого студент стає чутливим до впливу викладача та переймається до нього почуттями прихильності та поваги. Ситуацію такого когнітивно-емоційного рівня взаємодії можна розцінити як вершину педагогічної майстерності викладача.

Необхідною умовою становлення професійної складової особистості майбутнього фахівця є неодмінне проходження певних етапів розвитку, з притаманними їм особливостями, а саме:

1. Підготовчий етап – тут відбувається професійне самовизначення особистості (враховуються уявлення про професію аграрія, її стереотипи і образи; мотиваційний компонент вибору професії; професійно важливі якості необхідні для її оволодіння; визначається власне місце в обраній професії, на основі врахування вимог, що висуваються до особистості, яка здобуває професію аграрія).

2. Етап прийняття – готовність студента до виконання професійних функцій (усвідомлення професійних ролей та установок; сформованість індивідуальних стереотипів обраної професії, співвіднесення їх з поглядами, виробленими в суспільстві; порівняння системи особистісних смислів студента стосовно системи професійних цінностей майбутнього аграрія).

3. Самореалізація – відхід від репродуктивного виконання на користь творчого (співвіднесення людиною власних життєвих цілей, задатків, здібностей з об'єктивними можливостями їх реалізації в аграрній сфері; врахування власного рівня домагань, досвіду успіху і невдач в майбутній професійній діяльності).

4. Самовдосконалення – перехід до потреби у самодіагностиці, самопізнанні, професійна самооцінка тощо.

В процесі становлення професійної складової особистості майбутнього фахівця аграрної галузі велике значення має навчально-професійна мотивація.

Навчальна мотивація розглядається дослідниками як окремий вид мотивації, включений у певну діяльність – в нашому випадку – навчально-

професійну. Відповідно в структурі навчальної мотивації великого значення набувають професійні мотиви.

Як і будь-яка інша, навчально-професійна мотивація визначається рядом факторів: самою системою освіти, освітньою установою (популярність навчального закладу тощо); особливостями організації навчального процесу (система освіти); суб'єктивними особливостями самих студентів (особливостями педагогів і їхніх стосунків зі студентами; ставленням до обраної професії, і, нарешті, специфікою самого навчального предмета. Тільки позитивне ставлення до предмета, навіть не пов'язане з усвідомленням його професійної чи особистісної значущості, через посилення зовнішньої навчальної мотивації (імпує особистість викладача, сильні комунікативні чи соціальні мотиви, престижність) сприяє результативності навчання. А позитивно закріплений в результаті позитивно оцінюваної діяльності успіх сприяє формуванню інтересу, який може посилити внутрішню мотивацію. Цей інтерес, який меті послугує і розкривається в навчальному діалозі професійної значущості предмета, його ролі в процесі особистісного та професійного зростання [7; 163]. Тому ефективність навчання в аграрному ВНЗ загалом залежить від того, наскільки високою є мотивація оволодіння майбутньою професією студентів. Навчально-професійна мотивація, щоб стати ефективною, повинна включати процес самовизначення, набути особистісного життєвого сенсу, який поєднує розум, почуття і волю та виявляється в спрямуванні творчої пізнавальної активності на життєве самовизначення і професійне самоствердження, оволодіння професією і розвиток своїх потенційних можливостей.

Впродовж навчання у вищій школі у студентів розвивається професійна спрямованість особистості, тобто прагнення застосувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії, професійній спрямованості особистості виражається позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою професійну підготовку, задовольняти матеріальні й духовні потреби, займаючись працею в аграрній галузі. Професійна спрямованість передбачає розуміння внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Всі ці риси професійної спрямованості служать показниками рівня професійного розвитку і сформованості у студентів, характеризуються стійкістю (чужорозумністю), домінуванням професійних чи вузькоособистих мотивів. Формувати професійну спрямованість у студентів – це значить зміцнювати в них позитивне ставлення до майбутньої професії, інтерес, схильність до неї, здібності до неї, прагнення удосконалювати свою кваліфікацію після закінчення вищої школи, розвивати ідеали, погляди, переконання. Позитивні зміни у змісті професійної спрямованості виявляються в тому, що міцніють мотиви, пов'язані з майбутньою професією, з'являється прагнення добросовісно виконувати свої професійні обов'язки, бажання показати себе вмілим фахівцем та досягти успіху в роботі, ростуть домагання успішніше вирішувати складні навчальні питання чи завдання, посилюється відчуття відповідальності [6; 31]. У вищій аграрній школі виховання інтересу й любові до обраної професії досягається шляхом вироблення у студентів правильного уявлення про суспільне значення та зміст роботи в аграрній галузі діяльності

про закономірності її розвитку.

Зазвичай, відбувається це таким чином:

- формування у кожного студента впевненості у своїй професійній придатності, а також свідомого розуміння необхідності оволодіння всіма дисциплінами, видами підготовки, передбаченими навчальним планом аграрного ВНЗ;
- вироблення прагнення слідкувати за всім прогресивним в аграрній діяльності та її провідними фахівцями;
- вміння спрямовувати самовиховання на користь майбутньої професії, постійно поповнюючи свої знання.

В результаті сформованості професійної складової особистості студента ми можемо говорити про професійну компетентність фахівця аграрної галузі. Професійна компетентність майбутнього аграрія включає володіння професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний шлях в аграрній галузі; користування прийомами професійного спілкування і співпраці та усвідомлення соціальної відповідальності за результати своєї роботи; володіння прийомами особистісного професійного самовираження та індивідуального саморозвитку в рамках професії, готовність до професійного зростання, позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності в цілому. Сформованість цих компетентностей означає зрілість людини в професійній сфері, що сприяє її особистісному професійному становленню, визначає стартові можливості в успішній професійній діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Барабанова В.В., Зеленова М.Е. Представления студентов о будущем как аспект их личностного и профессионального самоопределения // Психологическая наука и образование. – 2002. – №2. – С. 28-41.
2. Дудко Л. А. Роль інноваційних педагогічних технологій у становленні конкурентоспроможних спеціалістів [Електронний ресурс] / Л. А. Дудко // Мультиверсум: філософський альманах. – К.: Центр духовної культури. – 2004. – № 39. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_39/Dudko_1.htm.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер – М.: Академический проект, 2004. – 243с.
4. Зінченко В. О. Створення комплексу педагогічних умов для підвищення ефективності формування професійної спрямованості / В. О. Зінченко // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2007. – № 12. – Ч. 2. – С. 70-79.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма / Аэлита Капитоновна Маркова. – М.: Междунар. гуманит. фонд «Знание», 1996. – 312 с.
6. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях / Лариса Максимовна Митина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28–38.
7. Щєпова Д.Р. Формування навчально-професійної мотивації у студентів-аграріїв/ Д.Р. Щєпова // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – № 1(22). – С.160-165.